Lausunto tulevaisuusselonteon 2. osasta

Asiantuntijalausunto 3.11.2026

Asia: VNS 7/2026 vp Tulevaisuusselonteon 2. osa: Nuoret tulevaisuuden tekijöinä

Kysymys: Tulevaisuusvaliokunnan tehtävänä on tarkastella yhteiskunnan pitkän aikavälin (+25 vuotta) kehitystä. Valiokunta pyytää asiantuntijalausuntoanne valtioneuvoston tulevaisuusselonteon toisesta osasta "Nuoret tulevaisuuden tekijöinä". Valiokunta toivoo teidän arvioivan selonteosta sekä vahvuuksia että heikkouksia.

Tulevaisuusselonteon 2. osan tarkastelu nuorten tulevaisuususkon sekä pitkän aikavälin päätöksenteon näkökulmista

Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö Itlan tehtävänä on vahvistaa lasten ja nuorten hyvinvointia, yhdenvertaisuutta, yhteiskunnallista asemaa ja hyvää tulevaisuutta. Lausunto pohjautuu erityisesti Itlan ja strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) YOUNG-tutkimusohjelman tulevaisuusselonteon 2. osan osatarkasteluun sekä Itlan sosiaali- ja terveysministeriölle (STM) laatimaan ja marraskuussa 2026 julkaistavaan selvitystyöhön sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden, tulevien sukupolvien ja pitkän aikavälin päätöksenteon kehittämistarpeista Suomessa. Itlan kehitysjohtaja, YOUNG-ohjelman johtaja Marjo Kurki oli myös asiantuntijana opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) tulevaisuususko-työryhmässä.

Arvostamme nuorten tulevaisuususkon valintaa tulevaisuusselonteon 2. osan teemaksi. Valinta on osoitus siitä, että nuorten tulevaisuususkon on tunnistettu heikentyneen. Tulevaisuususkon vahvistaminen on kriittistä nuorten itsensä ja suomalaisen yhteiskunnan menestyksen ja hyvän tulevan kehityksen kannalta.

Nuorten tulevaisuususko rakentuu useista toisiinsa kytkeytyvistä tekijöistä

Tulevaisuusselonteon 2. osan lähtökohtana on havainto nuorten tulevaisuususkon heikkenemisestä sekä OKM:n asiantuntijaryhmän työ. Työryhmän mukaan tulevaisuususkoon vaikuttavat toisiinsa kytkeytyen niin globaalit kehityskulut, hyvinvointivaltion ja palvelujärjestelmän muutokset, nuoriin kohdistuvat paineet kuin tavat, joilla nuorista ja tulevaisuudesta yhteiskunnassa puhutaan. Pidämme selonteon laaja-alaista lähtökohtaa tärkeänä vahvuutena. Tulevaisuususkoa ei tarkastella vain nuoren yksilöllisenä ominaisuutena, vaan monista tekijöistä koostuvana ilmiönä, johon yhteiskunnalliset olosuhteet ja päätökset vaikuttavat.

Näemme, että selonteon keskeinen arviointikysymys onkin, kuinka hyvin tämä laaja ymmärrys tulevaisuususkoon vaikuttavista tekijöistä välittyy selonteon sisältöihin. Tämän osalta selonteossa on sekä vahvuuksia että kehittämistarpeita.

Selonteon osatarkastelut syventävät aiempien selvitysten luomaa tietopohjaa erityisesti osallisuuden, yhteisöllisyyden ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. On arvokasta, että niiden kautta nuorten oma ääni ja kokemustieto tulevat vahvasti esiin näistä valikoiduista, tulevaisuususkon kannalta keskeisistä teemoista.

Osatarkasteluihin valikoidut näkökulmat painottuvat sosiaalisiin kysymyksiin. Tämän valinnan perusteita olisi ollut tärkeää käsitellä selonteossa. Haluamme nostaa esiin, että valitusta painotuksesta huolimatta esimerkiksi Itlan ja YOUNG-ohjelman kokonaisuudessa nuoret tuovat esiin tulevaisuuskuvien reunaehtona sen, että toivottavassa tulevaisuudessa "ilmastonmuutoksen etenemistä on hillitty määrätietoisesti". Nuoret tuovat esiin myös, että vastuu ilmasto- ja ympäristövastuullisten päätösten tekemisestä on aikuisilla.

Pidämme tärkeänä, että tulevaisuusselonteko tarjoaisi ennakointitietoa ja näkemystä myös pidemmän aikavälin (10+ vuotta) päätöksenteon tueksi. Tätä näkökulmaa kokonaisuuteen tuo selonteon 4. luku, jossa tarkastellaan nuorten tulevaisuuskuvia. Nuorten toivoma tulevaisuus rakentuu turvallisesta ja yhteisöllisestä arjesta, koulutus- ja työmahdollisuuksista, riittävästä toimeentulosta ja toimivista palveluista sekä kokemuksesta, että

omaan ja yhteiseen tulevaisuuteen voi vaikuttaa. Tulevaisuuskuvat konkretisoivat siten sitä, millaisia hyvinvoinnin edellytyksiä päätöksenteolla tulisi vahvistaa nuorten tulevaisuususkon tukemiseksi.

Itlan ja YOUNG-ohjelman osatarkastelu täydentää tätä kuvaa nuorilähtöisen tulevaisuusajattelun keinoin. Osatarkastelussa yhdistettiin tutkimustietoa osallistuvaan tulevaisuustyöskentelyyn ja tarkasteltiin tulevaisuususkoon vaikuttavia tekijöitä sekä ratkaisuja lähiyhteisöjen, kouluympäristön, palvelujärjestelmän ja päätöksenteon tasoilla. Nuoret toivat esiin myös digitalisoitumiskehityksen osana arkeaan. Näin työ tarkentaa esimerkiksi OKM:n selvitystyössä tunnistettuja ilmiöitä ja tuo esiin niiden yhteyksiä nuorten tulevaisuuskuviin ja tulevaisuususkoon.

Nuorten tulevaisuususko rakentuu hyvästä arjesta ja uskottavista ratkaisuista yhteiskunnallisiin haasteisiin

YOUNG-tutkimusohjelman mukaan tulevaisuususkoa vahvistavat erityisesti kuulumisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemukset. Yksinäisyys ja ulkopuolisuuden kokemukset puolestaan heikentävät osallisuutta ja luottamusta tulevaisuuteen. Siksi erityistä huomiota tarvitaan eriarvoisuuden ja pahoinvoinnin kasautumisen ehkäisemiseen. Tämä kytkeytyy myös OKM:n raportin esiin nostamiin hyvinvointivaltion ja palvelujärjestelmän muutoksiin. Nuorille on turvattava toimivat mielenterveyspalvelut, riittävä sosiaaliturva sekä myös yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisääviä erityisiä palveluita, kuten työpajatoimintaa ja sosiaalista kuntoutusta.

Edustuksellisten osallistumiskanavien rinnalle tarvitaan muita osallistumisen ja vaikuttamisen tapoja, jotta nuorten moninaisuus tulee paremmin edustetuksi. Samalla on tärkeää vahvistaa nuorten kiinnittymistä myönteisiin yhteisöihin ja kehittää erilaisia, myös teknologian mahdollistamia osallistumisen ja vaikuttamisen tapoja.

Kouluilla ja koulutuksella on tärkeä rooli nuorten toimijuuden, yhteisöllisyyden ja yhteiskuntaan kiinnittymisen vahvistamisessa. Itsenäisen ajattelun ja medialukutaidon vahvistaminen sekä turvalliset keskustelut arvoista ja

kiistanalaisista aiheista voivat osaltaan ehkäistä radikalisoitumista ja ääriajattelua. Kouluyhteisöissä peräänkuulutettiin puuttumista syrjintään ja rasismiin sekä muun muassa koulunuorisotyötä, kouluyhteisöohjaajia, tutor- ja tukioppilastoimintaa sekä tukea siirtymävaiheisiin. Nuorisopalveluiden järjestämien tapahtumien ja tempausten merkitystä yhteisöllisyyden rakentumiselle korostettiin.

Nuoret tarvitsevat huolipuheen rinnalle toivoa ja myönteisiä tulevaisuuskuvia. Julkisessa keskustelussa tulisi vahvistaa nuoria arvostavaa puhetta ja yhteiskunnan kykyä rakentaa pitkäjänteisesti luottamusta tulevaisuuteen. Turvallisuuteen kuuluu myös kokemus siitä, että omaa tulevaisuutta voi suunnitella ja siihen voi itse vaikuttaa. Nuoret nostivat esiin huolen kiristyneestä poliittisesta ilmapiiristä ja negatiivisesta, jopa vihamielisestä keskustelukulttuurista, joka voi heikentää nuorten halua osallistua poliittiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Tulevaisuususkoa ei kuitenkaan voida jättää vain yksittäisen nuoren vastuulle. Yhteiskunnan rakenteiden tulee mahdollistaa erilaisten polkujen etsiminen ilman liian varhaisia tai ahtaita koulutus- ja uravalintoja. Mahdollisuuksia kouluttautumiseen, uudelleenkouluttautumiseen ja työllistymiseen tulee vahvistaa muuttuvissa ja erilaisissa elämäntilanteissa.

Tulevaisuuskuvien ja hallituksen toimien välinen yhteys jää puutteelliseksi

Selonteon luvussa 2 kuvataan hallituksen toimia nuorten tulevaisuususkon vahvistamiseksi ja työhön osoitettuja määrärahoja. Selonteossa jää kuitenkin katkos tutkimuspohjaisten lähtökohtien, nuorten tulevaisuuskuvien ja hallituksen toimien tarkastelun välille. OKM:n asiantuntijaryhmän esittämä ymmärrys tulevaisuususkon monialaisesta rakentumisesta ei läpäise toimien tarkastelua.

Hallituskauden toimien kuvaus painottuu osallisuuteen ja toimiin, joissa nuoret on erikseen nimetty kohderyhmäksi. Liitteen 1 ministeriökartoitus laajentaa kuvaa, mutta jää irralliseksi selonteon analyysistä. Näiden tietojen pohjalta on vaikea arvioida, miten hallituksen politiikka kokonaisuutena

on vaikuttanut nuorten tulevaisuususkoon vaikuttaviin ilmiöihin tai tukee nuorten esittämien tulevaisuuskuvien toteutumista.

Valtioneuvoston oma toimintaympäristön muutoksiin liittyvä analyysi on julkaistu tulevaisuusselonteon 1. osassa. Jokainen siinä kuvatuista muutoksista vaikuttaa myös lasten ja nuorten tulevaisuuteen ja kytkeytyy sitä kautta tulevaisuususkon kehitykseen. Selonteon 2. osassa tarkasteltavien muutosilmiöiden rajaaminen voi olla perusteltua, mutta olisi silti tärkeää tehdä näkyväksi, kuinka niitä on huomioitu valmistelussa.

Nuoriin ja heidän lähiyhteisöihinsä, erityisesti perheyhteisöihin, kohdistuvia päätöksiä ja niiden taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia tai hallituskauden aikana toteutettuja ekologiseen kestävyyteen vaikuttaneita ratkaisuja ei käsitellä luvussa 2. Myös teknologinen kehitys, digitalisaation eteneminen ja tekoälyn kehitys puuttuu kokonaiskuvasta. Nämä toimintaympäristön muutostekijät vaikuttavat kuitenkin aivan keskeisesti siihen, millaiseksi nuorten tulevaisuus muodostuu, mutta myös miten tulevaisuus nähdään ja miten siihen luotetaan.

Nuorten osallistumisen ja tätä kautta demokratiakehityksen vahvistaminen on tärkeä teema. Nuorten osallisuuden kasvattaminen mm. nuorisovaltuustojen asemaa vahvistamalla sekä nuorten työllistymismahdollisuuksien kehittäminen tulivat esiin myös Itlan ja YOUNG-tutkimusohjelman toteuttamassa osatarkastelussa osana nuorten omia toiveita tulevaisuudelle.

Yhteenvetona luvun 2 osalta voidaan todeta, että tulevaisuususkoon liittyvien toimien listaus ei tunnista sitä monikriisien maailmaa, jossa nuoret jo elävät, ja jonka OKM:n työryhmän asiantuntijat ja nuoret itse nostavat esiin selontekoon tuotetuissa osatarkasteluissa.

Tulevaisuususkon vahvistaminen edellyttää ennakoivaa ja pitkäjänteistä päätöksentekoa ja sen arviointia

Selonteon suosituksissa nostetaan perustellusti esiin ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistäminen, nuorten vaikutusmahdollisuuksien laajentaminen, nuori- ja sukupolvivaikutusten arviointi sekä sukupolvivastuuta koskevan lainsäädännön edistäminen. Näiden suositusten merkitys jää

kuitenkin selonteossa osin yleiselle tasolle. Suositusten toimeenpanon yhteydessä on täsmennettävä, miten ne kytketään hallitusohjelman, lainvalmistelun, julkisen talouden suunnittelun, talousarvion ja politiikkatoimien seurannan käytäntöihin.

Nuorten tulevaisuususko ei kuvaa vain nuorten henkilökohtaista suhtautumista tulevaisuuteen, vaan myös sitä, millaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia yhteiskunnan rakenteet ja tämän päivän päätökset heille avaavat. Tulevaisuususkon vahvistaminen edellyttää siksi nuorten kuulemisen ja arjen tukemisen lisäksi sitä, että päätösten vaikutukset nuorten koko elämänkulkuun, eri sukupolviin ja vielä syntymättömiin sukupolviin tehdään näkyviksi. Sukupolvivaikutusten arvioinnissa tulisi tarkastella, keille päätösten hyödyt, haitat, kustannukset ja riskit kohdistuvat, millä aikavälillä vaikutukset toteutuvat sekä kasautuvatko ne samoille ryhmille tai siirtyvätkö ne tulevien sukupolvien kannettaviksi.

Tarkastelua ei tule rajata vain nuorille nimenomaisesti suunnattuihin toimiin. Kaikki politiikka vaikuttaa nuoriin. Nuorten tulevaisuuteen vaikuttavat esimerkiksi sosiaaliturvaa, verotusta, koulutusta, asumista, palveluja, työmarkkinoita, tekoälyä, digitalisaatiota, julkisia investointeja sekä ilmasto- ja luontopolitiikkaa koskevat ratkaisut. Pitkän aikavälin tarkastelussa on olennaista arvioida myös eri toimien yhteisvaikutuksia sekä toimimatta jättämisen seurauksia.

Selonteossa todetaan, että nuorten tulevaisuususko ei ole yhden hallituskauden mittainen kysymys. Selonteossa todetaan myös, että nuorten tulevaisuususko on mittari yhteiskunnan kyvylle tehdä oikeudenmukaisia, pitkäjänteisiä ja tulevaisuuskyvykkäitä ratkaisuja. Suosittelemme, että nuorten tulevaisuususkon ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden kehitykselle muodostetaan yli hallituskausien ulottuva seurantatapa. Seurannan rinnalle tarvitaan säännöllinen riippumaton arviointi siitä, tukevatko politiikka- ja resurssivalinnat lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien hyvän elämän edellytyksiä. Seurannassa voidaan hyödyntää olemassa olevia kansallisia hyvinvointi- ja kestävyysindikaattoreita sekä soveltuvin osin kehittyvää EU:n sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden seurantaa.

Suomessa vireillä oleva lakialoite laiksi sukupolvivastuusta (LA 24/2026 vp) voisi vahvistaa arvioinnin, seurannan ja vastuiden jatkuvuutta yli hallituskausien. Lakialoitteen tarkoituksena on vahvistaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta ja tulevien sukupolvien huomioon ottamista yhteiskuntapolitiikan suunnittelussa, seurannassa, lainvalmistelussa ja ennakoinnissa. Lainsäädäntö ei kuitenkaan yksin riitä, vaan sen toimeenpano edellyttää selkeitä arviointikriteereitä ja käytäntöjä, riittävää ennakointi- ja arviointiosaamista ja resursointia, määriteltyjä vastuita sekä kiinteää yhteyttä politiikka- ja resurssivalintoihin.

Yhteenveto: Itlan keskeiset havainnot ja kehittämisehdotukset

- **Monikriisien ajassa päätöksenteossa tarvitaan kykyä katsoa eteenpäin, tarkastella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja tehdä tietoisia valintoja siitä, millaista tulevaisuutta haluamme rakentaa.** Tulevaisuusselonteko on ainutlaatuinen mahdollisuus katsoa aidosti pidemmälle tulevaisuuteen.
- **Selonteon vahvuutena on tutkimustiedon, asiantuntijatiedon ja nuorten omien näkemysten yhdistäminen.** Erityisen arvokasta on, että valmistelussa on tuotettu ymmärrystä nuorten näkemyksistä tulevaisuudesta ja kuultu myös nuoria, joiden ääni jää tavanomaisissa osallistumisrakenteissa helposti kuulumatta.
- **Nuorten tulevaisuuskuvat tarjoavat tärkeän tietopohjan ennakoivalle ja pitkäjänteiselle päätöksenteolle.** Tulevaisuusselonteon tehtävänä on käsitellä tulevaisuuden näkymiä ja tuottaa tietopohjaa, jota vasten nykyisiä päätöksiä voidaan peilata. Selonteossa esitetyt tulevaisuuskuvat tekevät näkyväksi, millaisista arjen, palvelujen, yhteisöjen ja vaikutusmahdollisuuksien tekijöistä nuorten toivottu tulevaisuus rakentuu. Nuorten tulevaisuuskuvissa nousee esille myös teknologian kehityksen merkitys hyvinvoinnille, erityisesti tekoäly.
- **Selonteon keskeinen heikkous on katkos tietopohjan, nuorten tulevaisuuskuvien ja hallituksen toimien tarkastelun välillä.** Tulevaisuususkoon vaikuttavat samanaikaisesti globaalit kriisit, hyvinvointi-

valtion ja palvelujen muutokset, nuoriin kohdistuvat paineet sekä tulevaisuutta koskeva julkinen keskustelu. Hallituksen toimien kuvaus painottuu kuitenkin nuoriin nimenomaisesti kohdistettuihin toimiin ja erityisesti osallisuuteen. Näin kokonaiskuvan ulkopuolelle jää merkittäviä talous-, sosiaali-, koulutus-, digi-, ilmasto- ja luontopolitiikan ratkaisuja sekä niiden yhteisvaikutuksia.

- **Pitkän aikavälin tavoitteet ja ennakointitieto on kytkettävä nykyistä vahvemmin päätöksenteon rakenteisiin.** Itlan selvitystyön perusteella pitkäjänteisyyttä vahvistaisi valtioneuvostotasoinen pitkän aikavälin tavoitekehikko, jonka avulla lasten oikeuksia, hyvinvointia, ekologista, sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä ja sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta koskevat tavoitteet voitaisiin kytkeä hallitusohjelmaan, julkisen talouden suunnitteluun ja politiikkatoimien seurantaan.
- **Lapsi- ja nuorikeskeistä ennakointia tarvitaan tukemaan tulevaisuusorientoitunutta päätöksentekoa.** Tulevaisuusselonteon 2. osa tuo näkyväksi, että ilman nuoriin keskittyvää ennakointitietoa ja -osaamista tarkastelu painottuu pitkälti tämän hetken kysymyksiin. Lapsi- ja nuorikeskeinen ennakointi tuottaa tietoa tulevaisuuden kehityskulkujen vaikutuksista niin nykyisten lasten ja nuorten kuin tulevien sukupolvien hyvinvointiin, arjen kasvuympäristöihin ja esimerkiksi toimijuuteen ja tulevaisuusvaltaan. Se auttaa arvioimaan päätösten vaikutuksia erilaisissa mahdollisissa tulevaisuuden toimintaympäristöissä ja tunnistamaan ennakoivasti mahdollisuuksia, riskejä ja tarvittavia toimia lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi.
- **Uskottavat ilmasto- ja luontotoimet ovat olennainen osa nuorten tulevaisuususkon vahvistamista.** Nuoret nostavat ilmastohuolen esiin tulevaisuususkon keskeisenä haasteena. Lasten ja nuorten hyvän tulevaisuuden turvaamiseksi ekologisen kestävyyden tulisi näkyä johdonmukaisesti ja läpileikkaavasti lyhyen ja pitkän aikavälin poli-

tiikkatavoitteissa ja niitä koskevissa päätöksissä. Sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyyden kysymykset ovat yhä enemmän toisiinsa kytkeytyneitä ja niitä on tarkasteltava systeemisesti.

- **Nuorten tulevaisuutta on tarkasteltava yli hallituskausien ja pitkällä, vähintään 10–30 vuoden aikajänteellä.** Pitkän aikavälin tavoitteet, sukupolvivaikutusten arviointi ja yli hallituskausien ulottuva seuranta laajentaisivat tarkastelun tämänhetkisestä hyvinvoinnista päätösten elämänkaarivaikutuksiin, vaikutusten kasautumiseen sekä siihen, millaisia hyvinvoinnin edellytyksiä ja toimintamahdollisuuksia tämän päivän ratkaisut jättävät nuorille ja tuleville sukupolville. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden seuranta, riippumaton arviointi ja sukupolvivastuuta koskeva lainsäädäntö voisivat osaltaan vahvistaa tämän tarkastelun jatkuvuutta.
- **Nuoria on nyt kuultu paljon ja tulevaisuususkon teemasta on tehty ansiokasta selvitystyötä. Seuraavaksi on tärkeää varmistaa, että syntyneellä ymmärryksellä on käyttöä päätöksenteossa ja varmistaa toimet nuorten tulevaisuususkon vahvistamiseksi.**

Satu Korhonen
Erityisasiantuntija
Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö

Marjo Kurki
Kehitysjohtaja
Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö
Ohjelmajohtaja
YOUNG-tutkimusohjelma (STN)

Katri Vataja
Toimitusjohtaja
Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö